

CZU:37.015.3+159.922.7

DOI: 10.36120/2587-3636.v21i3.106-112

IDENTIFICAREA UNOR BLOCAJE EMOȚIONALE ALE CREATIVITĂȚII ELEVILOR

Constantin CHICIUC, profesor de matematică, grad didactic superior

<https://orcid.org/0000-0001-6098-1750>

Liceul Teoretic „Ioan Vodă”, or. Cahul

Ion ACHIRI, doctor, conferențiar

<https://orcid.org/0000-0002-8874-2329>

Institutul de Științe ale Educației, m. Chișinău

Rezumat. În articol este abordată problema identificării și eliminării blocajelor creativității, în special a blocajelor emoționale la elevi. Sunt elucidate cauzele apariției unor astfel de blocaje. Sunt analizate rezultatele investigațiilor privind stabilirea factorilor ce duc la frustrarea elevilor de la treapta gimnazială. Se propun modalități de eliminare a blocajelor emoționale la elevi din perspectiva creativității.

Cuvinte cheie: blocaj emoțional, factori afectivi, frustrare, stres social, rezistență fiziologică, factor inhibitor, contacte sociale.

IDENTIFYING EMOTIONAL BLOCKAGES OF STUDENTS' CREATIVITY

Abstract. The article addresses the problem of identifying and eliminating the blockages of creativity, especially of the emotional blockages in the students. The causes of the occurrence of such blockages are elucidated. Also, there are analyzed the results of an investigation that aimed to determine the factors that lead to the frustration of the students in the secondary school. There are suggested ways to eliminate emotional blockages to students from the perspective of creativity.

Key words: emotional blockage, affective factors, frustration, social stress, physiological endurance, inhibitory factor, social contacts.

Identificarea și excluderea obstacolelor, care sunt cunoscute sub numele de blocaje sau factori inhibitori ai creativității, reprezintă o problemă pentru dezvoltarea creativității elevilor. Studiile întreprinse asupra manifestărilor fiziologice și psihologice ale omului denotă că, în calea manifestării forței creative proprii fiecărui individ, „stau o serie de obstacole, care țin fie de structura particulară a ființei respective (cum ar fi cele grupate sub numele de blocaje emoționale), fie de factori culturali, de mediu, care, în ultimă instanță, acționează tot prin intermediul celor psihologici” [1, p. 51].

La mijlocul secolului al XX-lea, cercetările privind creativitatea erau axate pe individ, pe factorii intelectuali ai acesteia (gândire divergentă, imaginație) și, corespunzător, studiul factorilor inhibitori se ocupa de blocajele apărute în formarea sau dezvoltarea factorilor intelectuali ai creativității. S-au realizat și unele studii privind rolul factorilor nonintelectuali ai creativității (motivele, atitudinile creative, trăsăturile de personalitate). Însă aceste aspecte au fost studiate separat, fără a ține cont de interdependența dintre ele. Or, anume tensiunea dintre componentele intelectuale și cele nonintelectuale sunt stimulative pentru creativitate.

Cercetările psihologice din perioada respectivă se axau pe identificarea persoanelor cu un înalt potențial creativ, iar ca instrument se utilizau testele de inteligență. Potențialul intelectual era considerat predominant ereditar.

În ultimele decenii se atestă o reorientare a intereselor științifice ale cercetătorilor privind cercetarea psihologică a creativității. Cercetările vizează preponderent studiul căilor de formare și educare a capacităților creative. Însăși creativitatea nu mai este privită ca un har divin, ci ca un fenomen ce există în fiecare individ și sunt necesare condiții optime pentru ca creativitatea să se valorifice [3,9].

În acest context, cercetătoarea M. Roco propune „ca factorii care influențează formarea creativității să fie abordați în mod global, unitar, interactiv și dinamic”, ceea ce presupune renunțarea la viziunile înguste, „care mai dăinuie încă în privința blocajelor sau barierelor creativității” [1, p.99]. Noua viziune asupra factorilor favorizanți și frenatori ai creativității include atât analiza complexelor personale în calitate de factori, cât și a blocajelor sau barierelor ce fac trimitere la personalitate în ansamblul ei.

Sintetizând studiile realizate, cercetătoarea M. Roco descrie detaliat, în lucrarea *Creativitate și inteligență emoțională* [2, p.108], blocajele creativității ce țin de personalitate. De fapt, este vorba de următoarele tipuri de bariere personale în raporturile interumane:

- *bariere legate de contextul sociocultural;*
- *bariere datorate temerilor endemice;*
- *bariere legate de atitudinile individualiste;*
- *bariere referitoare la relația individ-grup.*

Fiecare dintre aceste tipuri de bariere include diverse blocaje specifice.

În literatura de specialitate există mai multe inventarii ale blocajelor creativității. Mai mulți autori (A. Osborn, A. Simberg, S. Shore ș.a.) fac distincție între blocaje perceptiv, emoționale și culturale.

a) Blocaje de ordin cultural:

- dorința de a se conforma modelelor sociale;
- tendința de a se conforma atât ideilor vechi, cât și celor noi;
- orientare excesivă asupra succesului;
- interdicția de a pune întrebări;
- accent exagerat pe competiție și pe cooperare;
- influența prejudecăților externe.

b) Blocaje de ordin perceptual:

- dificultatea de a defini o problemă;
- dificultatea de a destructura o problemă în elemente care pot fi manipulate, dirijate;
- incapacitatea de a distinge cauza de efect;
- dificultatea de a percepe relații neobișnuite între idei și probleme;
- neîncredere în forțele proprii („nu sunt creativ”);

- rezultate înalte la învățătură.

c) Blocaje de tip emoțional:

- teama de a nu comite vreo greșeală, de a nu părea extravagant. (Această frică de a fi ridicol are ca efect faptul că unii elevi preferă să nu acționeze);
- teama de a fi în minoritate, de a risca;
- conformism și dependență excesivă față de opiniile altora;
- lipsa competenței de a depune un efort susținut pentru a desfășura procesul de rezolvare a problemei: de la identificarea ei până la soluționare;
- intoleranță față de opiniile colegilor. (În scopul atenuării acestei tendințe e necesar să-i ajutăm pe elevi să-și dezvolte toleranță pentru nou);
- percepția de sine devalorizantă. (În acest caz e necesar să încurajăm elevii să-și reconsidere autoevaluările negative).

Blocajele de tip emoțional apar, deoarece factorii afectivi au o influență importantă și se referă la diferite temeri ale individului: teama de eșec, de a nu comite o greșeală, descurajarea, dificultatea de a schimba modul de gândire, dependență excesivă față de opiniile celorlalți, tendința exagerată de a-i întrece pe ceilalți, graba de a accepta prima idee [4].

Cercetătoarea D. Sălăvăstru enumeră [5, p.111], printre cele mai frecvente bariere emoționale, și teama de a fi diferit de ceilalți, timiditatea, tendința către perfecțiune, teama de ridicol.

Unii elevi devin, din variate motive, dependenți de opiniile altora. În grupuri de elevi, se resimte, de obicei, teama ca ideea lansată să nu fie acceptată sau să nu fie adecvată contextului. Având aceste temeri, unii elevi preferă să asculte și să le dea credit colegilor care au curajul să formuleze idei, să polemizeze. Sunt elevi cu capacități înalte la învățătură, dar timizi, cu un complex de inferioritate cauzat de blocaje emoționale ce nu le permite să vorbească în public, să se afirme.

Pentru a dezvolta creativitatea elevilor, ar trebui, în primul rând, să schimbăm climatul psihologic în școală, astfel încât să diminuăm blocajele culturale și emoționale. Practica educațională ne convinge că aceste blocaje sunt destul de pronunțate. Cauza persistenței lor sunt, în opinia noastră, și relațiile nedemocratice între elevi și profesori, modul și stilul de predare al unor cadre didactice.

Referitor la modul de predare, am menționat că el ar trebui să solicite participarea, inițiativa elevilor, inclusiv prin aplicarea în procesul educațional al unor metode activ-participative.

Cauzele ce stopează dezvoltarea creativității sunt numeroase, dar cea care le domină pe toate este atitudinea profesorului față de elevii săi creativi [7, p.50].

Implicarea profesorilor în înlăturarea blocajelor este o modalitate sigură de stimulare a creativității. Cercetările pe această temă au arătat că atitudinea pozitivă a profesorului față de creativitate este unul din cei mai importanți factori care facilitează

creativitatea și diminuează timiditatea copiilor. Considerăm că purtarea unor profesori poate genera frustrări ale elevilor. De exemplu, accentul exagerat pus în clasă pe competiție, pe critică, se interzice sau chiar se sancționează adresarea de întrebări incomode. Tendințele creative sunt diminuate și prin evaluări ale elevilor, prea frecvent aplicate la ore de către profesor.

Este important, în contextul dezvoltării creativității elevului, ca profesorul să cunoască ce înseamnă a fi creativ, să posede cunoștințe despre creativitate, despre psihologia creativității, despre posibilitățile de dezvoltare a acesteia în procesul educațional. Profesorul nu va putea încuraja ceva ce nu înțelege sau despre care nu știe mare lucru.

În acest aspect, profesorul va respecta prevederile documentului legislativ *Standarde de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general*, care la domeniul de competență 2. *Mediul de învățare*, prin standardul **Cadrul didactic asigură un mediu de învățare dezvoltativ**, cere următoarele: *cadrul didactic creează un climat relațional de încredere, solidaritate și respect, bazat pe principiile echității și ale toleranței, previne și soluționează conflictele, promovând atitudine tolerantă și acceptarea de opinii diferite, asigură dezvoltarea unor relații de colaborare deschise și oneste între toți subiecții educaționali, utilizează un limbaj de comunicare decent, respectuos și motivant, asigură participarea democratică a copiilor/elevilor în cadrul procesului educațional, respectând principiul diversității* [8, p.6].

Considerăm că unul dintre factorii frenatori ai creativității, care este și un factor emoțional, ține de relația profesor-elev, de stilul de predare al profesorului. Pentru a determina stilul de predare al profesorului, atitudinea profesorului față de elevi, comportamentul acestuia la lecții, am aplicat pe un eșantion de 160 de elevi din clasele a 6-a - a 12-a, la Liceul Teoretic „Ioan Vodă” din or. Cahul, următorul chestionar:

CHESTIONAR

ATITUDINEA PROFESORILOR FAȚĂ DE ELEVI

Clasa _____

Data _____

Stimate elev! Încercuiește răspunsul sau completează spațiile rezervate:

1. Consideri că sunt profesori cu atitudine negativă față de elevi?

Da

Nu

2. Indică profesorul/profesorii, care îți lezează drepturile, te ofensează sau te abuzează moral/fizic în cadrul lecțiilor:

Disciplina _____ Profesorul _____

Disciplina _____ Profesorul _____

Disciplina _____ Profesorul _____

3. Consideri că profesorul/profesorii menționați mai sus au un stil de comunicare/predare:

a) **Democratic** (Profesorul ține cont de opinia elevului și a majorității)

b) **Autoritar** (Profesorul își impune opiniile).

1. Indică comportamentul/acțiunile concret/concrete ale profesorului, care te-a frustrat în situația respectivă.
-

2. Îmi doresc ca profesorul/profesorii: 1. _____ 2. _____ 3. _____
să-și îmbunătățească următoarele calități și comportamente

a) _____

b) _____

c) _____

6. Propune 1-3 soluții de depășire a situației în care ai fost frustrat

Prezentăm unele rezultate ale acestui sondaj:

- ✓ Din cei 160 de elevi chestionați 82 de elevi, adică 51,25%, au menționat că profesorii posedă un stil de comunicare/predare democratic, iar, respectiv, 78 de elevi, adică 48,25%, au menționat că stilul de predare/comunicare a profesorilor este unul autoritar.
- ✓ 104 elevi (65%) au nominalizat câte două cadre didactice ce au un stil de predare foarte autoritar, lezează demnitatea personală prin etichetări și ofense, prin ironie, sarcasm la adresa elevilor.

Elevii au menționăm că:

1. Manifestările caracteristice comportamentului creativ (inițiativă, curaj, originalitate, noconformism, independență în acțiuni, formularea de întrebări ș.a.) sunt deseori neacceptate de profesori.
2. Sunt apreciate și promovate de cadrele didactice manifestări caracteristice comportamentului adaptiv: ascultarea, conformismul, sânguina, reproducerea fidelă a materiei.

Sondajul a mai evidențiat așteptările pe care elevii le au față de profesori :

- *Să fie mai înțelegători, mai toleranți, mai răbdători;*
- *Să manifeste respect față de personalitatea elevului;*
- *Profesorii să nu aibă elevi preferați, să manifeste o atitudine echidistantă față de toți elevii;*
- *Să explice materia la un nivel mai accesibil elevilor;*
- *Evaluarea să fie obiectivă;*
- *Materia de la ore să fie mai puțin teoretizată, mai utilă din punct de vedere practic.*

În continuare, prezentăm rezultatele unor altor aspecte ale investigațiilor efectuate în Liceul Teoretic „Ioan Vodă” din or. Cahul, care au avut ca scop determinarea

factorilor frenatori ai creativității. În cercetarea realizată ne-am axat pe studierea blocajelor de tip emoțional, adică pe factorii ce duc la frustrarea elevilor. Ca instrument de diagnosticare a servit testul Philips. Acest test determină, destul de real, ponderea pe care o au blocajele de tip emoțional în inhibarea creativității. Dintre aceste blocaje specificăm :

- *starea generală de stres/alarmare care este legată de adaptare la viața școlară, de includerea elevului în această viață școlară;*
- *trăirea stresului social – o stare emoțională a elevului, pe fundalul căreia se dezvoltă contactele sociale (în primul rând, cu colegii de aceeași vârstă);*
- *frustrarea în atingerea succesului, ce se caracterizează printr-un fundal psihic nefavorabil, care nu permite elevului să-și realizeze aspirațiile, posibilitățile, tendința de a obține rezultate înalte la învățătură;*
- *teama de autoexprimare – emoții negative, referitoare la situații ce necesită actualizarea cunoștințelor, capacităților, aptitudinilor celor din jur;*
- *emoții ce țin de evaluare – emoții ce apar datorită evaluării rezultatelor școlare;*
- *teama de a nu corespunde așteptărilor – orientare la o apreciere a faptelor, gândurilor, rezultatelor de către colegii de clasă;*
- *emoții ce țin de relațiile cu profesorii;*
- *rezistență fiziologică scăzută la stres.*

În Tabelul 1, prezentăm rezultatele (în procente) privind manifestarea de către elevi a blocajelor de tip emoțional, obținute în cadrul acestei testări:

Tabelul 1. Blocajele de tip emoțional

Nr. d/o	Factorii /sindrom	Anul 2010			Anul 2012			Anul 2012		
		Cl. V-a „A”	Cl. V-a „B”	Media	Cl. VII-a „A”	Cl. VII-a „B”	Media	Cl. V-a „A”	Cl. V-a „B”	Media
1.	Starea generală de stres/alarmă	13.6%	21.0%	17.3%	0.0%	5.5%	2.75%	4.0%	4.0%	4.0%
2.	Trăirea stresului social	14.0%	5.2%	9.6%	12.5%	16.5%	14.5%	8.0%	8.0%	8.0%
3.	Frustrarea în atingerea succesului	14.0%	42.0%	28.0%	8.3%	16.6%	12.4%	8.0%	8.0%	8.0%
4.	Frica de comunicare	50.0%	47.0%	48.5%	20.8%	27.7%	24.2%	24.0%	24.0%	24.0%
5.	Emoțiile ce țin de evaluarea cunoștințelor	23.0%	37.0%	30.0%	4.2%	16.6%	10.4%	12.0%	12.0%	12.0%
6.	Teama de a nu corespunde așteptărilor	18.0%	5.3%	11.6%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	4.0%	2.0%
7.	Rezistența fiziologică scăzută la stres	27.0%	21.0%	24.0%	0.0%	0.0%	0.0%	4.0%	4.0%	4.0%
8.	Relațiile cu profesorii	17.0%	21.0%	19.0%	8.3%	5.5%	6.9%	4.0%	16.0%	10.0%

Testul Philips a fost aplicat în anul 2010 pentru 40 elevi din clasa 5-a. Peste doi ani acest test a fost repetat pentru aceiași elevi, pentru a determina dinamica schimbărilor. În anul 2012, pentru comparație, testul a fost aplicat și pentru elevii claselor a VII-a. Menționăm că în acest tabel sunt incluse datele ce reprezintă manifestarea pronunțată și foarte pronunțată a factorilor inhibitori creativității.

Evidențiem unele concluzii și constatări ale cercetării realizate:

1. S-a constatat că barierele de tip emoțional ating cele mai înalte cote la trecerea de la treapta primară la cea gimnazială, adică în clasa a V-a. Acest blocaj se datorează și creșterii numărului de discipline școlare și a numărului de profesori care predau disciplinele respective. Deci, pentru elevi clasa a V-a este o perioadă importantă de adaptare, inclusiv privind manifestarea, dezvoltarea creativității.
2. Constatăm o diminuare semnificativă, în timp, a nivelurilor de manifestare a blocajelor emoționale.
3. Cele mai mari emoții, frustrări sunt suportate de elevi în procesul comunicării, dar și al evaluării. De asemenea, în opinia elevilor, ei întâlnesc bariere emoționale în relațiile cu profesorii, în realizarea tendinței de atingere a succesului.
4. Constatăm că emoțiile ce țin de contactele sociale, în primul rând cu colegii de aceeași vârstă, dar și cu profesorii, au manifestat pe parcursul a doi ani, o descreștere semnificativă de circa 51%.

În concluzie, evidențiem că cadrele didactice sunt obligate, la toate disciplinele școlare, să identifice și să elimine prin diverse modalități blocajele creativității, în special a blocajelor emoționale la elevi. Școala trebuie să fie prietenoasă elevilor și în ceea ce privește dezvoltarea, stimularea creativității [3, 9].

Bibliografie

1. Stoica A. Creativitatea elevilor. Psihopedagogia creativității. Craiova: Oltenia, 1983.
2. Roco M. Creativitate și inteligență emoțională. Iași: Ed. Polirom, 2001.
3. Paniș A., Mihailov V. Creativitatea și etica: relații de complementaritate. În Materialele Conf. Șt. Intern. „Cadrul didactic-promotor al politicilor educaționale”. 11-12 octombrie 2019. Chișinău: IȘE, 2019.
4. Cosmovici A. Psihologie generală. Iași: Editura Polirom, 1996.
5. Sălăvăstru D. Psihologia Educației. Iași: Editura Polirom, 2004.
6. Beadot A. La creativite a l'ecole. Paris: P.U.F., 1969.
7. MECC al Republicii Moldova. Standarde de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general. Chișinău, 2017. https://mecc.gov.md/sites/default/fites/standarde_cadre_didactice.pdf
8. Guțu V., Rotaru R.-E. Creativitatea și potențialul creativ în educație. În: Materialele Conf. Șt. Intern. „Cadrul didactic-promotor al politicilor educaționale”, 11-12 octombrie 2019. Chișinău: IȘE, 2019.